

dr Stanisław Kosmyńka

Łódź, 23 czerwca 2016 roku

Katedra Studiów Latinoamerykańskich i Porównawczych
Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych
Uniwersytet Łódzki

AUTOREFERAT

1. Imię i Nazwisko Stanisław Kosmyńka

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

2001 r. – Uniwersytet Łódzki, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, tytuł magistra. W trakcie studiów, dwukrotnie (w latach 1999/2000 i 2000/2001) otrzymywałem stypendium Ministra Edukacji RP. W roku akademickim 1998/1999 odbywałem studia w Hiszpanii na Uniwersytecie w La Lagunie w ramach programu UE Erasmus.

2006 r. – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii uzyskany na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Rola religii w ideologii współczesnego terroryzmu islamistycznego. Na przykładzie organizacji Al-Kaida*, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Danuty Walczak-Duraj, a recenzowanej przez prof. dra hab. Hassana A. Jamsheera, prof. dra hab. Władysława Jachera i ks. prof. dra hab. Janusza Mariańskiego. Dysertacja poświęcona była zbadaniu doktryn dżihadyzmu: mechanizmów odwołań do religii i legitymizacji przemocy imperatywem *sacrum*. Stosując model Gerbnera, poddałem analizie ilościowej i jakościowej oświadczenia liderów Al-Kaidy.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1 października 2006 r. do chwili obecnej jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Zakładzie Studiów Latinoamerykańskich – od 2016 r. Katedrze Studiów Latinoamerykańskich i Porównawczych – na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego; jednostce kierowanej przez prowadzącą od 30 lat badania w regionie Ameryki Łacińskiej prof. dr hab. Magdalenę Śniadecką-Kotarską. Jest to moje pierwsze i jedyne obecnie miejsce pracy. Prowadzone przez zespół Katedry prace studyjne i badania terenowe mają interdyscyplinarny charakter i obejmują, obok Ameryki Łacińskiej, także państwa Półwyspu Iberyjskiego. Praca w tej jednostce i na

Stanisław Kosmyńka¹

Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych umożliwiła mi rozwijanie i pogłębianie dwóch pasji naukowych. Pierwszą z nich stanowi kontynuacja badań nad dżihadyzmem i jego mechanizmami oddziaływania, szczególnie w kontekście form krystalizacji radykalizmu muzułmańskiego w Hiszpanii. To zjawisko stało się moim głównym polem badawczym. Drugą, niejako równoległą ścieżką okazała się analiza uwarunkowań i charakteru przywództwa politycznego w Ameryce Łacińskiej. Prowadzone zajęcia dydaktyczne pozostają w ścisłej łączności z profilem jednostki oraz moimi zainteresowaniami badawczymi. Koncentrują się one m.in. wokół problematyki związków religii i polityki, terroryzmu i bezpieczeństwa międzynarodowego, współczesnych przeobrażeń społecznych i politycznych Hiszpanii i państw Ameryki Łacińskiej.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) Tytuł osiągnięcia naukowego

Święta wojna w Al-Ándalus. Przeobrażenia aktywności dżihadystycznych komórek terrorystycznych w Hiszpanii w latach 1995–2012

b) Autor, tytuł publikacji, nazwa wydawnictwa, miejsce i rok wydania

Stanisław Kosmyńka, *Święta wojna w Al-Ándalus. Przeobrażenia aktywności dżihadystycznych komórek terrorystycznych w Hiszpanii w latach 1995–2012*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, ss. 363.

c) Cel naukowy pracy badawczej i osiągnięte wyniki wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Monografia stanowi rezultat kilkuletnich badań prowadzonych nad przemianami form manifestowania się terroryzmu dżihadystycznego w Hiszpanii. Państwo to jest bardzo interesującym studium analizy mechanizmów charakterystycznych dla funkcjonowania sieci sunnickich struktur terrorystycznych tego rodzaju, co uzasadnia celowość wyboru problematyki zawartej w tytule książki. W tym przypadku znajdują odzwierciedlenie zarówno procesy i prawidłowości cechujące mechanizmy implantacji i trajektorie rozwoju komórek dżihadystów na terenie także innych krajów Europy Zachodniej i Południowej, jak również konteksty określające specyfikę mechanizmów właściwych w odniesieniu konkretnie do tego państwa. Czynią go wyjątkowym m.in. wielowiekowe związki z cywilizacją islamu, które w tak dużym stopniu wpłynęły na społeczeństwo i kulturę Hiszpanii oraz pozostawiły trwałe i niezatarty ślad w zbiorowej pamięci historycznej wielu muzułmanów. Bliskie sąsiedztwo

Stanisław Kosmyńka²

z państwami Maghrebu, a szczególnie z Marokiem, rzutuje także na skalę i charakter migracji z tego rejonu do Hiszpanii i innych krajów europejskich. Przykład Hiszpanii dostarcza szereg cennych obserwacji na temat ewolucji dżihadyzmu: do drugiej połowy lat 90. XX w. była ona krajem tranzytowym dla terrorystów, a zarazem dla dużej części imigrantów. Z biegiem lat w Hiszpanii krystalizowały się coraz liczniejsze wspólnoty imigranckie, co stworzyło dogodną bazę do prowadzenia pośrednich operacji terrorystycznych, a z czasem ukierunkowało ich aktywność w stronę także i tego państwa (czego dobitnym wyrazem był zamach z 11 marca 2004 r.). Hiszpania doświadczyła fenomenu globalizacji terroryzmu i transnarodowości jego sieci. Jej znaczenie w procesie analizy mechanizmów funkcjonowania dżihadystów w Europie oraz ich stosunku do Starego Kontynentu jest bardzo ważne, dlatego też analiza form aktywności dżihadyzmu w tym państwie pozwala na diagnozę tego zjawiska nie tylko w odniesieniu do zagrożeń dla Hiszpanii, ale również umożliwia nakreślenie szerszej perspektywy, obejmującej wiele istotnych wniosków, dotyczących aktorów europejskich i pozaeuropejskich.

Przyjęta w pracy terminologia

W monografii posłużyłem się pojęciami „dżihadyzmu” i „walczącego salafizmu”. W kontekście analizy komórek terrorystycznych aktywnych na terenie Hiszpanii są one używane równolegle. Przyjąłem, że dżihadystyczny salafizm to najbardziej ekstremistyczna forma radykalnego islamizmu. Określa on doktrynalną podstawę różnych ugrupowań, komórek i pojedynczych osób, które łączy wykładnia ideologiczna uzasadniająca odniesieniami do religii stosowanie przemocy. Dżihadystyczny salafizm oznacza zespół idei, sposobów narracji oraz postulatów, wśród których wyszczególnić można m.in.: wyzwolenie świętej ziemi islamu (np. Arabii Saudyjskiej) z wszelkich form obecności USA oraz Jerozolimy spod okupacji Izraela; odzyskanie obszarów zamieszkałych przez muzułmanów, należących do państw nieislamskich (np. Czeczenia, Kaszmir, Bośnia), które w przeszłości stanowiły część imperium muzułmańskiego (np. na Półwyspie Iberyjskim – koncept Al-Ándalus); ustanowienie kalifatu oraz rządów opartych na fundamencie w określony sposób interpretowanego prawa szariatu, a tym samym obalenie świeckich rządów w państwach muzułmańskich i zbrojne występowanie przeciwko nim; rozpowszechnianie idei dżihadu ujmowanego przez ten dyskurs w kategoriach uświęconych zmagania, kosmicznej wojny armii Boga z siłami zła wszędzie tam, gdzie muzułmanie cierpią prześladowania. Orientacja ta zakłada jednoczesne przyjęcie specyficznego modelu postrzegania walki, w której przeciwnik jest satanizowany, oraz ujmowanie śmierci jako ofiary w uświęconej Bożym nakazem misji.

Wymieniając pojęcie „salafizm” użyłem określenia „walczący” bądź „dżihadystyczny” właśnie w celu doprecyzowania tego terminu i odróżnienia go od innych, bardziej umiarkowanych nurtów. W literaturze przedmiotu pojawia się także nazwa „salaficki ruch globalnego dżihadu”, obejmujący nieformalną strukturę, posiadającą wspólny mianownik dotyczący korzeni ideologicznych, doktryny, strategicznych celów i form współpracy. Doprecyzowanie to jest konieczne, ponieważ nadużyciem byłoby sugerowanie, że wszystkie prądy i odłamy salafizmu są homogeniczne, tzn. że aprobują stosowanie przemocy i sięgają po ten instrument. Przyjąłem, że dżihadyzm jest specyficznym i bardzo wykrzywionym odłamek rozległego i zróżnicowanego nurtu określanego jako salafizm, głoszącego potrzebę religijnego i duchowego oczyszczenia i powrotu do czasów przodków. Podobnie nieprecyzyjne, hybrydyczne i nader szerokie jest określenie „islamizm”, stosowane w odniesieniu do bardzo wielu konserwatywnych prądów politycznych o charakterze fundamentalistycznym. Islamizm bywa postrzegany jako łączony z fundamentalizmem rewitalistyczny ruch polityczny, który dzięki religii pragnie zyskać swą legitymizację i nosi znamiona Hobsbawmowskiej „tradycji wynalezionej” w sensie rozwiązań systemowych i jurysprudencji rozumianej jako szariat. Nie jest monolitem; obejmuje zróżnicowane spectrum postaw – od umiarkowanych po radykalne – doktryn oraz ram odniesienia. Dżihadyzm reprezentuje zatem pewne islamistyczne ekstremum ideologiczne. Diagnozowaniu istoty salafizmu, zarówno w sensie deskrypcyjnym, jak i normatywnym, towarzyszy dyskurs i szereg niejednoznaczności, obejmujących wyznaczniki ponadregionalne, jak również wymagające uwzględnienia uwarunkowań różnych obszarów muzułmańskiego świata. Ten ostatni aspekt jest szczególnie istotny, gdyż reprezentantów orientacji salafickich w państwach muzułmańskich znamionują różne przedsięwzięcia i polityczne cele, a także sposoby reprezentacji. Stąd też prąd ten w znacznym stopniu pozostaje wieloznaczny.

Wielu muzułmańskich myślicieli, m.in. cytowany tak chętnie przez radykałów, żyjący w XIII w. ibn Tajmijja, odnosiło się do terminu *As-Salaf As-Salih*, do prawych i szlachetnych towarzyszy Proroka i ich następców, a więc do gorliwych w wierze przodków, stawiając ich jako wzór do naśladowania i afirmując przykład ich przymiotów i zasług jako drogę do odnowy islamu. Pojęcie „salafizm” rozwinął pod koniec XIX w. Dżamal ad-Din al-Afghani, głosząc potrzebę powrotu do modelu społeczeństwa i jego organizacji w czasach Proroka Mahometa, odrzucając tym samym wszelkie obce wpływy i naleciałości, jak również wskazując przyczyny przenikającej świat islamu dekadencji i kryzysu. Współcześnie bardzo ważnym wymiarem tego nurtu pozostaje od lat antyokcydentalizm kulturowy; stąd salafizm

Stawisław Uorynuk⁴

bywa określany mianem „neofundamentalizmu”. Na jego rozwój i popularność, szczególnie wśród niektórych przedstawicieli społeczności imigracyjnych wyznawców islamu, rzutuje od lat m.in. kryzys społeczeństw tradycyjnych – oderwanie od społeczności krajów ojczystych oraz wytworzenie i pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty wyobrażonej. Nawiązując do słynnej teorii Benedicta Andersona, można i tutaj doszukać się odzwierciedlenia tegoż właśnie procesu transnarodowej identyfikacji z wyobrażoną wspólnotą, *ummą* wyobrażoną, łączącą wszystkich wiernych na świecie, zbudowaną na określonym pojmowaniu więzi opartej na religii i jej normach.

Mając świadomość niehomogeniczności i różnorodności odmian salafizmu, w tym akurat aspekcie, który dotyczy odrzucenia wszystkiego co obce, zachodnie, i zagraża „prawdziwemu” islamowi, można wyodrębnić szereg jego powtarzających się w wielu przypadkach wyznaczników, takich jak: zdecydowane występowanie przeciwko sufizmowi, akcentowanie absolutnego monoteizmu (*tawhid*) i głoszenie konieczności powrotu do czystości religijnej – czasu Proroka i kalifów prawowiernych, co oznacza uznanie wszelkich naleciałości i odmiennej egzegezy za herezję, napiętnowanie liberalizmu obyczajowego i ekumenizmu, prowadzące tym samym do niechętniej postawy wobec chrześcijaństwa oraz judaizmu. Hasła powrotu do „prawdziwego islamu” splatają się z postulatami deokcydentalizacji świata muzułmańskiego, a więc oczyszczenia go z wpływów Zachodu, wykluczając egzegezę i dyskurs interpretacyjny. Stanowisko to przyjmuje postać czysto dogmatyczną, jak np. saudyjski wahabizm, czasem także ofensywną, zbrojną, jak ma to miejsce w przypadku nurtów i ugrupowań dżihadystycznych. Salafickie idee prowadzą do zróżnicowania postaw zarówno wobec ładu aksjonormatywnego w krajach muzułmańskich, jak i rzeczywistości społeczno-politycznej w państwach, w których wyznawcy islamu konstytuują wspólnoty imigranckie (np. Europa). Znajdują się wśród nich zarówno reprezentanci dialogu ze społeczeństwami państw przyjmujących, akceptujący ich jurysprudencję i obyczajowość, jak też radykałowie, krytycznie nastawieni do mechanizmów demokracji oraz jej instytucji, postulujący „ustanowienie Bożych rządów”, „wprowadzenie kalifatu” oraz optujący na rzecz odrębności społecznej i kulturowej grup wyznawców islamu – np. wielu członków organizacji Hizb at-Tahrir czy Tabligh-e-Dżamat.

Przyjąłem, że dżihadyzm stanowi pewną umowną, obecną w dyskursie akademickim semantyczną koncepcję, określającą omawiane ekstremum ideologiczne, traktujące religię w selektywny i wykrzywiony sposób. Jest on swoistym transnarodowym ruchem społecznym o charakterze utopijnym i antyzachodnim, uciekającym się do przemocy jako drogi do osiągnięcia własnych zamierzeń. Jego źródłosłów, jak wiadomo, wywodzi się ze słowa

„dżihad”, oznaczającego „wysiłek”, „zmaganie się” i często błędnie interpretowanego jako „święta wojna”, *kital*, niejednokrotnie nadużywanego. Pamiętając o złożoności interpretacyjnej dżihadu, która akcentuje wymiar wewnętrznych zmagania o charakterze duchowym, wysiłku moralnego oraz klasyfikacji jego rodzajów, pojęcie „dżihadyzm” nawiązuje do postrzegania słowa „dżihad” właśnie przez jego uciekających się do terroru orędowników, traktujących go jako nadający sens egzystencji imperatyw o charakterze religijnym. Odwołując się do takich koncepcji jak *dżahilijja*, *hakimijja*, *takfir* czy właśnie dżihad, prowadzi on kampanię terroru wobec wszystkich osób uznanych za heretyków i apostatów, w której przemoc jest legitymizowanym narzędziem walki, zamachy samobójcze zaś nabierają rangi najszlachetniejszego wyrazu świętej wojny – męczeństwa za wiarę. Dżihadyzm jest zatem terminem mającym wymiar deskrypcyjny, określający nurt sięgający po instrument uświęconej przemocy, w sposób zideologizowany postrzegający pojęcie „dżihadu”.

Podstawowym celem pracy jest zbadanie ewolucji mechanizmów funkcjonowania, strategii, przesłanek oraz form aktywności komórek dżihadystycznych na terenie Hiszpanii w zakresie przyjętych ram czasowych: 1995–2012.

Dla weryfikacji wyszczególnionych poniżej założeń wyodrębniłem główne pytania badawcze:

1. W jaki sposób mechanizmy właściwe dla globalnych sieci dżihadystycznego salafizmu oddziałują na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat na jego struktury w Hiszpanii?
2. Jakie są najważniejsze przesłanki oraz praktyczne i ideologiczne wymiary aktywności dżihadystów w tym państwie?
3. Czy diagnozując poczynania tych komórek dostrzegamy kontinuum, czy raczej zaznacza się dynamika przeobrażeń motywacyjnych i operacyjnych, a także profilu społecznego ich członków?
4. W jakim stopniu konstrukt Al-Ándalus przejawia się w dyskursie walczącego salafizmu w stosunku do Hiszpanii?
5. Jakie są związki między imigranckimi społecznościami wyznawców islamu, mieszkającymi na terenie Hiszpanii, a działalnością ekstremistyczną jednostek podatnych na radykalizm i fanatyzm religijny?

W monografii określiłem następujące szczegółowe założenia badawcze:

- Salaficki dżihadyzm stanowi najbardziej ekstremistyczną i niebezpieczną formę radykalnego nurtu odwołującego się do islamu.

- Terroryzm dżihadystyczny cechuje charakter dyspersyjny i polimorficzny, manifestujący się w wielowymiarowej gamie powiązań międzygrupowych i międzyjednostkowych, co egzemplifikuje przypadek jego sieci w Hiszpanii.
- Komórki terrorystyczne, funkcjonujące na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat na terenie Europy, charakteryzuje konwergencja oparta na podobieństwie strukturalnym, operacyjnym oraz na bliskości ideowej, manifestująca się w wymiarze złożonych więzi łączących ich członków.
- Wielu członków sieci terrorystycznych w Hiszpanii i poza jej granicami określa często partycypacja fluktuacyjna, polegająca na luźnej przynależności organizacyjnej do ugrupowań należących do nurtu dżihadyzmu, spajanych w o wiele większym stopniu ideą, zbudowaną raczej na filarze spersonalizowanych więzi w ramach niewielkich grup społecznych aniżeli identyfikujących się z konkretną organizacją w sensie nazewnictwa i struktury.
- Mitologizacja Al-Ándalus stanowi jeden z istotnych czynników legitymizujących działania terrorystów w odniesieniu do Hiszpanii; dżihadyzm nadaje mu mityczny i retroaktywny charakter;
- Przeobrażenie form aktywności komórek terroryzmu dżihadystycznego w Hiszpanii w badanych czasookresach polega na przejściu od fazy przedsięwzięć logistycznych, nastawionej na osiągnięcie celów w pośredni tylko sposób związanych z Hiszpanią, do fazy działań ofensywnych, których celem stały się społeczeństwo i władze tego państwa;
- W przypadku Hiszpanii rozwój dżihadyzmu nie jest w zasadniczym stopniu związany z fenomenem *home-grown terrorism* z uwagi na kształtujące się dopiero drugie i trzecie pokolenie imigrantów oraz ze względu na profil terrorystów aktywnych na terytorium tego kraju, m.in. biorących udział w przygotowaniach i realizacji zamachu z 11 marca 2004 r.;
- W krystalizacji zagrożeń terrorystycznych dla Hiszpanii ze strony walczącego salafizmu w latach 1996–2012 główną rolę odgrywali radykałowie pochodzący z Maghrebu;
- Zamach terrorystyczny, przeprowadzony w Madrycie 11 marca 2004 r., przyczynił się w znacznym stopniu do reorganizacji przez Hiszpanię wewnętrznej strategii antyterrorystycznej.

Stanisław Uroszula⁷

Monografia składa się z sześciu rozdziałów. W pierwszym z nich przedstawiłem ogólną perspektywę problematyki radykalizacji przedstawicieli społeczności muzułmańskich mieszkających w Europie. Ukazałem mechanizmy i uwarunkowania internalizacji idei dżihadyzmu oraz przykłady ich manifestacji. Uwagi dotyczące tego zagadnienia obejmują kontekst ostatnich kilkunastu lat i dotyczą procesów społecznych w państwach Europy Zachodniej i Południowej, związanych z krystalizacją i rozwojem muzułmańskich wspólnot imigracyjnych i obywatelskich oraz ich tożsamości. Diagnozując hiszpański wątek terroryzmu odwołującego się do islamu, odniosłem się do uwarunkowań aktywności dżihadystów w Europie i mechanizmów oddziaływania na mieszkających tam wyznawców tej religii, m.in. w związku z fenomenem „rodzimego terroryzmu” (*home-grown terrorism*) i hipotezą krystalizacji tzw. „społeczeństw paralelnych”. W wielu miejscach podkreślam, że większości z wyznawców islamu mieszkających na terenie Europy obcy jest ekstremizm sięgający po instrument przemocy religijno-politycznej. Uprawnione jest jednak odwołanie się do pewnych procesów społeczno-ekonomicznych oraz meandrów światopoglądowych w celu zdiagnozowania – stającej się udziałem niektórych spośród ich przedstawicieli – podatności na radykalizm oraz mechanizmów sprzyjających krystalizacji sieci komórek dżihadystycznych. Uwagom tym nadałem charakter wprowadzający do zasadniczej problematyki monografii.

W rozdziale drugim zawarłem charakterystykę mechanizmów oddziaływania walczącego salafizmu z regionu Maghrebu pod kątem zagrożeń dla bezpieczeństwa Hiszpanii. Zaprezentowałem najważniejsze kierunki rozwoju tego typu ruchów na obszarze Maghrebu, przede wszystkim w Algierii i Maroku, choć odniosłem się także do problematyki nurtów dżihadystycznych w Tunezji, Libii oraz Mauretanii. Komórki Al-Kaidy w Muzułmańskim Maghrebie okazały się bardzo poważnym kreatorem zagrożeń terrorystycznych dla Europy, co ilustruje właśnie przypadek Hiszpanii. Wprawdzie na terenie Hiszpanii żyją imigranci pochodzący również z innych obszarów świata muzułmańskiego, to jednak aktywność ekstremistów z regionu Maghrebu okazała się być kluczowa w diagnozowaniu wyzwań dla bezpieczeństwa tego kraju, stąd też skoncentrowałem się na przybliżeniu zagrożeń płynących z tego właśnie obszaru. Omówienie rozwoju i charakteru tych ruchów sprawiło, że zastosowałem ujęcie wpisujące się w teorię procesów transnarodowych zjawiska terroryzmu, a więc całokształtu powiązanych ze sobą ponadnarodowych sieci terrorystycznych, których rozwój należy ujmować łącznie, właśnie przez pryzmat ich wzajemnych związków, określających oblicze nurtów dżihadystycznego salafizmu. Analiza zawarta w tej części monografii była podporządkowana zaprezentowaniu specyfiki i meandrów działania tych

organizacji. Uwzględnienie tego wątku okazało się nieodzowne dla zrozumienia mechanizmów funkcjonowania komórek radykałów w Hiszpanii.

W dalszych rozdziałach zamieściłem analizę działań komórek terroryzmu dżihadystycznego na terenie tego państwa, których tak duży procent członków wywodził i wywodzi się właśnie z rejonu Maghrebu. Tym samym konieczne było zdiagnozowanie przesłanek i mechanizmów rozwoju terroryzmu w Hiszpanii na przestrzeni ostatnich lat. W rozdziale trzecim przedstawiłem sytuację społeczno-ekonomiczną imigrantów muzułmańskich mieszkających w Hiszpanii. Rozważania te miały na celu przybliżenie położenia tych grup społecznych, uwzględniły też problematykę wyzwań związanych z życiem w państwie wielokulturowym. Stanowiły zarazem refleksję nad stopniem integracji oraz asymilacji tych wspólnot oraz przeszkód im towarzyszących. W rozdziale tym naświetliłem charakter napięć między tymi społecznościami, również w kontekście problemu dyskryminacji, stereotypów i wzajemnej percepcji wyznawców islamu i przedstawicieli społeczeństwa przyjmującego, którego historyczne związki z islamem są niebagatelne. Rozważania dotyczące aspektów społeczno-ekonomicznych i konfliktów aksjonormatywnych przyczyniły się do naświetlenia procesów radykalizacji, jak również odniesienia ich do kontekstu danego państwa.

Nie można także pominąć kolejnego, niezwykle istotnego wymiaru: wielowiekowej obecności islamu na Półwyspie Iberyjskim, historycznych punktów odniesienia oraz współczesnych konotacji. Uwzględniłem tę płaszczyznę, szczególnie w wymiarze mitologizacji konceptu Al-Ándalus, obecnego w narracji dżihadyzmu. Wątek ten wpisuje się w prowadzony przez reprezentantów walczącego salafizmu dyskurs dotyczący Hiszpanii. W tej części opracowania podjąłem refleksję nad znaczeniem, miejscem i skalą wpływu tego wycinka retroaktywności światopoglądowej na bieżące działania, manifestujące się w formie aktów terrorystycznych.

W rozdziałach czwartym i piątym zbadałem ewolucję aktywności komórek dżihadyzmu na terenie Hiszpanii w latach 1995–2012. W ocenie przeobrażeń tego rodzaju ekstremizmu zastosowałem ujęcie komparatystyczne, stąd też wskazane było wyodrębnienie dwóch czasookresów i porównanie ich pod kątem przeobrażeń sieci reprezentantów walczącego salafizmu. W rozdziale czwartym zbadałem okres do 2004 r., a więc do momentu zamachu przeprowadzonego na stacji Atocha. Co prawda za pierwszy atak terrorystyczny o charakterze islamistycznym, dokonany na terytorium Hiszpanii, uznawany jest zamach w Torrejón w kwietniu 1985 r., jednak trudno go uznać za czyn reprezentatywny dla terroryzmu symbolizowanego przez sieciową strukturę Al-Kaidy. Początki krystalizacji komórek

terrorystycznych w Hiszpanii, podejmujących aktywność w ramach powiązanych ze sobą struktur globalnego dżihadu, datują się na połowę lat 90. XX w., co tłumaczy takie właśnie określenie ram czasowych. Kluczową cezurę wyznacza tu zamach na stacji Atocha z 11 marca 2004 r., który stanowi pierwszy na tak rozległą i śmiertcionołą skalę akt terroryzmu wymierzony w społeczeństwo i władze Hiszpanii. Wydarzenie to – w świetle wcześniej nakreślonych trajektorii przeobrażeń funkcjonowania komórek dżihadystycznych – obrazuje charakter zmian tych sieci. Dlatego też ująłem je jako klamrę spinającą analizę zawartą w rozdziale czwartym, a zarazem cezurę otwierającą rozważania zawarte w kolejnym rozdziale. Naświetliłem w nim kierunki dalszych modyfikacji komórek walczącego salafizmu w Hiszpanii od wiosny 2004 r. i na przestrzeni kolejnych lat. Przedstawiłem jednocześnie charakterystykę dynamiki kształtowania się zagrożeń terrorystycznych w tym państwie, determinowanych przez legitymizowane określoną interpretacją religii ekstremum ideologiczne. W obydwu tych częściach pracy zaprezentowałem mechanizmy krystalizacji i funkcjonowania sieci oraz wybranych komórek terrorystycznych.

W ostatnim, szóstym, rozdziale przedstawiłem najważniejsze kroki i działania strategiczne oraz operacyjne hiszpańskich władz w zakresie niwelowania zagrożeń ze strony terroryzmu tego typu. W tej części monografii przybliżyłem zarys głównych uwarunkowań i wyznaczników strategii przedsięwzięć antyterrorystycznych, realizowanych w wymiarze zewnętrznym, międzynarodowym, po 11 września 2001 r., a następnie skoncentrowałem się na ukazaniu roli Hiszpanii w tym zakresie. Omówiłem inicjatywy polityczno-militarne rządu Partii Ludowej (Partido Popular) i socjalistów (Partido Socialista Obrero Español) w odniesieniu do interwencji w Afganistanie oraz Iraku, a więc realizowane pod hasłami zaangażowania w globalnej wojnie z terroryzmem. Uwzględniłem jednocześnie uwagi na temat niełatwych stosunków, obejmujących płaszczyznę walki z terroryzmem, z ważnym zarówno pod względem geograficznym, jak i politycznym partnerem – Marokiem. Przybliżyłem zarazem kolejny, niezwykle ważny aspekt: obraz działań władz Hiszpanii w sferze wewnętrznej, w zakresie przeciwdziałania rozwojowi struktur walczącego salafizmu, podejmowanych zarówno przez gabinet PP, jak i PSOE.

Zastosowane w pracy metody badawcze

Mając świadomość niedostatków w zakresie metodologii i teorii badań nad terroryzmem, nadałem monografii charakter interdyscyplinarny; w książce zostały wykorzystane różne metody badawcze, służące naświetleniu omawianych zagadnień. Wśród nich wyróżnić należy metody porównawczą i historyczną. Do zbadania przeobrażeń komórek dżihadystycznych

w Hiszpanii posłużyła także teoria sieci. Wychodząc z założenia o konieczności nie tylko analizy, lecz także syntezy w procesie przetwarzania materiału, w rozprawie zastosowałem syntezę nomologiczną, która manifestuje się w poszukiwaniu prawidłowości w rozwoju zjawisk i procesów – w tym ujęciu ewolucji komórek terroryzmu w Hiszpanii w odniesieniu do ruchu globalnego dżihadu – oraz porównawczą, zestawiającą zjawiska i procesy. Komparatystyka obejmuje zestawienie dwóch okresów rozwoju aktywności komórek terroryzmu dżihadystycznego na terenie Hiszpanii: do 11 marca 2004 r., a więc zamachu w Madrycie na stacji Atocha, i w latach późniejszych. Ta ważna cezura czasowa rozdziela dwa ważne okresy funkcjonowania sieci radykalnego islamu w tym kraju. Stąd też istotnym wątkiem w tym opracowaniu jest właśnie porównanie okresów lat 1996–2004 oraz 2004–2012 pod kątem charakteru, mechanizmów i przesłanek aktywności dżihadystów na obszarze Hiszpanii. Komparatystyka ta, poprzez zwrócenie uwagi na podobieństwa i zasygnalizowanie różnic, pozwala na wielowymiarową analizę trajektorii przeobrażeń nurtu walczącego salafizmu w tym państwie. Umożliwia ona zarazem wyróżnienie podobieństw i różnic w zakresie funkcjonowania jego komórek z perspektywy mającego strukturę sieciową, zdecentralizowanego ruchu globalnego dżihadu.

Metoda historyczna z kolei pozwoliła na zbadanie genezy zjawisk politycznych, traktowanie łącznie ich aspektów strukturalnych, funkcjonalnych i genetycznych, co pozwala odnieść się do uwarunkowań dziejowych omawianych zagadnień, zarówno tych odległych historycznie, jak i innych, mających miejsce stosunkowo niedawno. Metoda ta okazała się pomocna w procesie łączenia faktów w rzeczywistą całość, diagnozującą ich zależności i przeobrażenia. Przyjmuje ona właśnie poszerzenie pola badawczego, zakładającego nie tylko analizę fenomenu osadzonego kontekstualnie w wymiarze działań dżihadystów w Hiszpanii, ale także uwzględnienie szerszych, związanych z tym zagadnieniem perspektyw społecznych, politycznych i kulturowych, których przedstawienie jest nieodzowne do naświetlenia badanej problematyki. Charakteryzowana problematyka objęła zatem odniesienie ideologii i praktyki międzynarodowego dżihadyzmu do przykładu Hiszpanii i jego struktur działających w tym właśnie państwie. Dlatego tak istotne miejsce zajęły w książce uwagi dotyczące procesów i mechanizmów określających czynniki kształtujące ten rodzaj ekstremizmu także poza granicami Hiszpanii, np. w regionie Maghrebu i w innych państwach europejskich. Zamysł ten był warunkowany właśnie potrzebą przybliżenia więzi przyczynowo-skutkowych definiujących całość i meritum prezentowanych zagadnień.

Monografia koncentruje się zatem przede wszystkim na dwóch wymiarach: diagnostycznym oraz weryfikacyjnym. Aspekt diagnostyczny objął ustalenie charakteru

procesów i zjawisk określonych w tytule. Aspekt weryfikacyjny, pozwalający na uzasadnienie lub modyfikację celowości założeń, zależności i twierdzeń, pozwolił na ustosunkowanie się do nakreślonych powyżej hipotez. W pracy odniosłem się również do aspektu prognostycznego, dotyczącego w tym kontekście predykcji kształtu przyszłych zagrożeń dla Hiszpanii ze strony dżihadyzmu.

Jak wspomniałem, w diagnozie mechanizmów funkcjonowania komórek dżihadystycznego salafizmu, funkcjonujących na terenie tego państwa, istotne znaczenie odegrała – wpisująca się teorię ruchów społecznych – teoria sieci. W odróżnieniu od przypadków pojedynczych, zatomizowanych jednostek, terrorystów będących „samotnymi wilkami”, do analizy determinantów funkcjonowania grup i komórek właściwych instrumentów dostarcza teoria ruchów społecznych. Przyjmuję, że dżihadyzm może być określony jako ruch społeczny o charakterze „reakcyjno-wyzwoleńcym”, którego podmiotowość w wymiarze międzynarodowym określa, jak wspomniano, suunicka odmiana islamu. Zawiera w sobie szereg wyznaczników ruchów społecznych: mechanizmy pozainstytucjonalne, brak sformalizowania, ukierunkowanie na zmianę i osiągnięcie celu, znaczenie czynników strukturalnych w jego krystalizacji itp. Dżihadyzm wyraża także inne charakterystyczne dla ruchów społecznych determinanty: jest zorientowany na wartości i prezentuje określoną konstrukcję światopoglądową, wyraża ideologię sprzeciwu, odwołuje się do niezadowolenia społecznego i resentymentów w świecie muzułmańskim oraz usiłuje je podsycić, korzysta z nowoczesnych technologii, co rzutuje też na aspekt mobilizacji zasobów (wykorzystanie technologii info-komunikacyjnych doby globalizacji), korzysta ze środków materialnych warunkujących działalność oraz politycznych i obywatelskich swobód systemów demokratycznych, w których również występuje (np. w Europie).

W analizie mechanizmów krystalizacji struktur terroryzmu dżihadystycznego rozumienie pojęcia sieci odniosłem do kategorii wyszczególnionej m.in. w pracach Marca Sagemana, który ujmuje Al-Kaidę i jej pochodne jako zarówno swoisty ruch społeczny, złożony z licznych nieformalnych społecznych „sieci inspirujących do terroryzmu”, jak i formę organizacji. Ruch ten oferuje cel i misję do spełnienia (walka w obronie islamu i jego wyznawców, ustanowienie określonego porządku), zaś przedsięwzięcia – także swoiście interpretowane normy i wartości – podejmowane w jego ramach mają rangę *sacrum* i manifestują się w *praxis* działania, w aktywizmie. Ów ruch społeczny i sieć osób w nim zaangażowanych wyznacza zatem ramy ideologiczne, niezbędne do kolektywnej realizacji zadań. Wykładni odwołującej się do religii towarzyszy racjonalizacja działań, uzasadniająca stosowanie przemocy. W skład tego ruchu społecznego wchodzi uczestnicy, a nie

członkowie, jak w przypadku klasycznej organizacji. Uczestników tego rodzaju struktury spajają płynne, dynamiczne sieci przynależności oraz określona kosmowizja i tożsamość zbiorowa. Jednocześnie (auto)afiliują się do ruchu globalnego dżihadu, choć zarazem nie można ich określić *par excellence* jako członków Al-Kaidy. Także inne wymiary realizacji zadań wewnątrzgrupowych umacniają zaangażowanie jej członków i oddanie sprawie. Afiliacja do ruchu globalnego dżihadu nie jest zazwyczaj efektem jednorazowej decyzji, ale zwieńczeniem procesu radykalizacji, w którym niebagatelną rolę odgrywają: kontekst społeczny, działalność prozelicka, określona socjalizacja wtórna i krystalizacja więzi wewnątrzgrupowych.

W tym też kontekście, znajdującym swój wyraz w odniesieniu do komórek terrorystycznych istniejących na terenie Hiszpanii, znalazłem odzwierciedlenie rozwijanej przez Sagemana koncepcji „paczki przyjaciół” (*bunch of guys*) w sensie oddziaływania ideologicznego w ramach prawideł determinujących oblicze tejże grupy nieformalnej, których członkowie stanowią dla siebie „znaczących innych” oraz są połączeni bliskimi, afektywnymi więziami, w bardzo dużym stopniu wyznaczającymi meandry poszczególnych faz radykalizacji. Są to często osoby, które przybyły do krajów europejskich w celu podjęcia pracy lub nauki i, pozostając z dala od rodzimego środowiska, odczuwają swoiste wykorzenienie i doświadczają też ekskluzji. Ich więzi wewnątrzgrupowe mogą sprzyjać radykalizacji. Doświadczenie wyobcowania jest znamienne także dla części młodych muzułmanów drugiego i trzeciego pokolenia imigrantów. Mechanizmy te mają istotny wpływ na proces kształtowania tożsamości zbiorowej zaangażowanych w ten ruch osób. Obok akcentowanej na kartach tego opracowania roli wyznaczników konstruowania tożsamości osób zaangażowanych w ten ruch, znaczenia trajektorii losów osobistych, to właśnie wymiar więzi społecznych, moralnych, i socjalizacji w ramach sieci jest czynnikiem doniosłym, konstytuującym ich krystalizację. Teoria sieci akcentuje, że dla rozwoju ruchu społecznego globalnego dżihadu istotne znaczenie odrywają spontaniczne, nieformalne grupy społeczne, cementowane ideologią oraz więziami braterstwa, solidarności, wzajemnego wsparcia, lojalności, poświęcenia itp. Komórka taka bywa swoistym substytutem rodziny. Wszystkie te aspekty odniosłem do sieci dżihadystycznych w Hiszpanii w komparatywnym zestawieniu dwóch czasookresów.

Mając świadomość, że proces afiliacji do ruchu globalnego dżihadu nie jest homogeniczny, zwróciłem uwagę na znamionujące szereg przypadków tendencje. Niejako introspekcyjny wymiar teorii sieci zakłada także uwzględnienie przesłanek skłaniających jednostki do zaangażowania w strukturach komórek terrorystycznych. Aby zrozumieć

fenomen terroryzmu, należy uwzględnić mechanizmy konstytuujące grupy o takim charakterze oraz motywację tworzących je osób. Nawiązałem tu do perspektywy wyszczególnionej przez Quintana Wiktorowicza, wskazującej na istnienie w procesie radykalizacji tzw. kognitywnego otwarcia na idee kształtujące w określony sposób światopogląd, odzwierciedlające np. podatność na przekonanie o dyskryminacji, stymulujące poszukiwania wyższych sensów, dookreślających tożsamość. Może ono być rezultatem zarówno oddziaływania w ramach większych audytoriów, przy okazji odczytów i wystąpień, jak i konsekwencją „formowania” w grupie przyjaciół i znajomych, w ramach interakcji bezpośrednich, bądź także w przestrzeni wirtualnej. Wiktorowicz podkreśla, że w procesie analizy budowania więzi w ramach sieci perspektywa ruchów społecznych często pomija ważny kontekst ideologii, która pozwala wyjaśnić schematy motywacyjne i interpretacyjne zaangażowanych w nie osób. W tym zakresie uwzględniłem funkcjonowanie sieci kolektywnie interpretowanych i dekodowanych sensów i znaczeń funkcjonujących jako *da'wa*. Bezpośrednie więzi społeczne w ramach komórki, jak również te budowane za pośrednictwem internetu, m.in. na forach i czatach, systematyzują i dookreślają wspólne kody kulturowe oraz umacniają grupę, cementowaną kolektywnie wyznawaną wykładnią „prawdziwego islamu”. Są to dwa istotne elementy diagnozy ekstremistycznej mobilizacji w ramach teorii sieci: poprzez kontakty „twarzą w twarz” w ramach grup pierwotnych oraz za pomocą interakcji wirtualnych, w ramach przynależności do istniejącej *on-line* makrowspólnoty.

Sieć wspólnie interpretowanych pojęć, wartości i znaczeń stanowi podstawę tożsamości zbiorowej, która może implikować podjęcie praktycznych działań, realizowanych w imię Boga. Owo otwarcie kognitywne zwiastuje zarazem zerwanie z dotychczasowym systemem wartości, stylem życia, nawykami. Ruchy radykalne i werbujący w ich imieniu aktywności wykorzystują i pogłębiają takie nastawienie, kanalizując je w kierunku formowania ideologicznego, starając się jednocześnie przekonać przyszłych członków tych komórek do zaaprobowania jedynej, ultimatywnej narracji. W procesie tym ważną rolę spełniają zarazem swoiste ramy, reprezentujące schematy interpretacyjne wymiaru kognitywnego, kształtujące stosunek do otaczającej rzeczywistości. Sieci i ich ramy wyznaczają charakter mikroświata tej zbiorowości, a także obrazują kanały formowania ideologicznego oraz identyfikacji z grupą. Aprobata ryzyka, które towarzyszy temu rodzajowi działalności i wiąże się z koniecznością poświęcenia i samoofiary, wynika z mechanizmów socjalizacji wewnątrzgrupowej; ta zaś znamionuje jeden z kluczowych elementów teorii sieci. Przykłady

procesów mających miejsce w ramach struktur terrorystycznych w Hiszpanii ująłem jako egemplifikację tych mechanizmów.

Starłem się wykazać, że teoria sieci nawiązuje do strategii walki sformułowanej m.in. przez Abu Musaba as-Suriego, mówiącej o konieczności „oddolnej” krystalizacji pozostających w utajeniu licznych grup, funkcjonujących autonomicznie, co sprzyja symultaniczności i wielotorowości realizowanych przez nie działań. Teoria ta manifestuje się zarazem w wielowymiarowych powiązaniach, łączących grupy i komórki ruchu globalnego dżihadu niemi funkcjonującymi na terenie danego państwa i poza jego granicami, a zarazem wskazuje ich „substancjalność”, manifestującą się w specyficznych mechanizmach kognitywnych i normatywnych oraz w determinantach tożsamości zbiorowej, zbudowanej na paradygmacie kolektywnie interpretowanych doktryn i nakazów quasi-religijnych. W ten konstrukt wpisana jest zarówno transnarodowość tychże struktur, jak i partycypacja fluktuacyjna ich członków, łączonych paradygmatem podobnej osi percepcji konfliktu oraz nakazów uważanych za *sacrum*. W sieci tych wielotorowych powiązań istotne są zatem zarówno znamiona określające wymiar rekrutacji, jak i trajektorie oraz kanały ich funkcjonowania, determinujące przesłanki ich istnienia, wymiar logistyczny i operacyjny, co jest uwzględnione i przedstawione w tym opracowaniu. W modelu sieci komórki terrorystyczne, a nawet poszczególne osoby (obdarzone charyzmą i autorytetem, pełniące funkcję przewodników duchowych) funkcjonują jako „węzły” interakcji z innymi komórkami i odgrywają ważną rolę m.in. w procesie socjalizacji, budowania zaufania i solidarności oraz formowania osób oscylujących ku ideom radykalnie salafickim, borykających się nierzadko z kryzysem tożsamości i przynależności. Nie są one przywódcami *sensu stricto*, niemniej ich pozycja w grupie jest szczególna. Kreślą one obraz „prawdziwego islamu” oraz formułowanych w stosunku do wiernych oczekiwań, których zwieńczeniem jest postrzegane jako Boży nakaz bezpośrednie zaangażowanie w misję. W ramach interakcji budowanych w ramach modelu sieci dokonuje się zatem konceptualizacja islamu jako określonej ideologii oraz kolektywny proces dekodowania treści i sensów. Stąd też należy podkreślić, że teoria sieci akcentuje gradacyjność procesu radykalizacji i różne w tym zakresie stopnie „wtajemniczenia” w misję, co ilustruje wiele przywołanych w tym opracowaniu przykładów. Zbiorowość tego typu jest cementowana w sposób bezpośredni lub pośredni, tworząc system współzależności, czasem bardzo dynamicznych i płynnych interakcji oraz przeobrażeń, noszących, w moim przekonaniu, znamiona Eliasowskiej „figuracji”. Badanie obejmuje zarówno strukturę, jak i owe powiązania, relacje i styczności oraz czynniki je warunkujące. W ten sposób jest możliwe określenie siatki powiązań i ich wymiarów, nawet jeśli część

z nich – z oczywistych względów – pozostaje nieujawniona. Analiza istniejących danych oraz odniesienie ich do mechanizmów transnarodowych pozwala na zdiagnozowanie charakteru funkcjonowania komórek walczącego salafizmu w Hiszpanii oraz na detekcję ich przeobrażeń.

Przyjęcie koncepcji sieci implikowało więc, że skoncentrowałem się głównie na poziomie mikro- i mezoperspektywy, skupiając się na motywacjach, charakterze zaangażowania, ideologii, interakcjach i funkcjach przedstawicieli struktur terrorystycznych w Hiszpanii, choć diagnoza zawarta w pracy uwzględnia również perspektywę makro, odnosząc się do uwarunkowań historycznych, kulturowych i politycznych. Obydwa te ujęcia należy ujmować zresztą komplementarnie, gdyż tylko wtedy obraz jest wielowymiarowy. Koncepcja ta dostarcza więc narzędzi analitycznych i może być traktowana jako element komplementarny wobec teorii mobilizacji zasobów. Teoria sieci obejmuje zatem trzy główne wymiary (mikro- i mezoperspektywy), które znajdują odzwierciedlenie w analizie zawartej w poszczególnych rozdziałach:

1. analizę zachowania jednostki w ramach przynależenia do sieci i jej profilu społecznego, pełnienia określonej roli społecznej i realizacji poszczególnych zadań;
2. uchwycenie istniejących w tej strukturze podgrup (komórek terrorystycznych), ich funkcji oraz wzajemnych powiązań;
3. zdiagnozowanie charakteru interakcji interpersonalnych na płaszczyźnie indywidualnej, a także zbiorowej, jak również ich uwarunkowań i okoliczności, obejmujących też aspekty przestrzeni interakcyjnych (dzielnica, meczet, wieżenie, kawiarenka internetowa, wynajmowane mieszkanie, internet itp.) i charakter budowania tych interakcji (więzi pokrewieństwa, przyjaźni).

Obok pozycji monograficznych oraz artykułów naukowych autorów polskich, hiszpańskich i anglosaskich, wykorzystałem w pracy materiały źródłowe – raporty i inne dokumenty, stanowiące niezwykle cenny zasób informacji, a zarazem przyczynek do analiz. Wyszczególnić wśród nich należy m.in. dokumenty źródłowe (ustawy), obrazujące reformy systemu bezpieczeństwa w Hiszpanii przed i po zamachu z 11 marca 2004 r., orzeczenie Sądu Najwyższego, dotyczące odpowiedzialności winnych tego aktu przemocy, oraz inne materiały, odnoszące się do danych na temat imigranckich społeczności muzułmańskich w Hiszpanii. W gromadzeniu materiałów do tegoż opracowania bardzo pomocne okazały się przeprowadzone przeze mnie kwerendy, konsultacje, prace studyjne i badawcze prowadzone na hiszpańskich uniwersytetach i w innych instytucjach. Wśród nich należy wyszczególnić: uniwersytety w Granadzie, Santiago de Compostela, Vic, a także Muzułmańskie Centrum

Kulturalne w Walencji i w Maladze, Muzułmańskie Centrum Kulturalne Katalonii w Barcelonie, Fundację Kultury Islamu w Madrycie (FUNCI) oraz Związek Wspólnot Muzułmańskich Hiszpanii (UCIDE).

Wnioski

Nakreślony w monografii obraz stanowi studium przypadku uwarunkowań i mechanizmów funkcjonowania sieci terroryzmu dżihadystycznego w Europie. Charakteryzuje ich oblicze w Hiszpanii – kraju wyjątkowym ze względu na koleje historycznych związków z islamem oraz współczesne trajektorie rozwoju ekstremizmu tego typu.

Analiza omawianego zjawiska pozwoliła na weryfikację założeń badawczych. Pierwsze z nich dotyczyło charakteru zagrożeń generowanych przez ideologię i praktykę działań wyznawców dżihadystycznego salafizmu, będącego transnarodowym ruchem społecznym. W badanym czasookresie stanowiła ona podstawę funkcjonowania jego komórek na terenie Hiszpanii; zjawisko to zresztą trwa nadal. Jest to zresztą prawidłowość określająca znacznie szerszy kontekst. Doktryny dżihadyzmu, legitymizując metody terrorystyczne wymierzone przeciwko inkluzyjnej kategorii nieprzyjaciół, obejmującej także duże grupy muzułmanów, stanowią najbardziej skrajną wersję radykalnego islamu, zaznaczającego swe istnienie w różnych częściach świata: w innych krajach Starego Kontynentu i w regionach pozaeuropejskich, czego aktualność wyrażają obecnie m.in. poczynania członków tzw. Państwa Islamskiego.

Śledzenie meandrów rozwoju tego nurtu potwierdziło założenie drugie, mówiące o dyspersji i polimorfizmie komórek tego rodzaju manifestacji terroryzmu na terenie Hiszpanii oraz w innych Europie Zachodniej i Południowej. Szereg podanych w toku analizy przykładów świadczy o symultaniczności istnienia komórek terrorystycznych w różnych regionach tego kraju; ich przedstawiciele utrzymywali regularne kontakty z reprezentantami innych grup, zawiązanych też w innych państwach europejskich, a także w rejonie Maghrebu czy np. pogranicza afgańsko-pakistańskiego. Praktyka tych procesów koresponduje z założeniem trzecim, wskazującym na konwergencję i zbieżności strukturalno-operacyjne komórek dżihadystycznych aktywnych na terenie Europy. Mechanizmy te doskonale ilustruje metafora sieci, wskazująca zarazem na proces aktywacji i dezaktywacji tych komórek, będący rezultatem zarówno dynamiki ich przeobrażeń, w których znajduje odzwierciedlenie przeprowadzone przez Norberta Eliasa porównanie struktur społecznych do tańca, jak również usiłowań służb antyterrorystycznych. Strategia ta podtrzymuje zasadność kolejnego

wniosku, podkreślającego rolę zawiązanych we wcześniejszym okresie więzi pierwotnych, wewnątrzgrupowych, bliskich interakcji między – będącymi przyjaciółmi, czasem krewnymi – członkami komórek terrorystycznych. Z perspektywy ich istnienia miało to duże znaczenie dla procesu radykalizacji kolektywnej, choć zarazem nie dezawuowało ich związków z zewnętrznymi strukturami organizacyjnymi. Prawidłowości te potwierdza przedstawiony w ramach teorii sieci przykład grupy 11-M oraz innych komórek funkcjonujących w Hiszpanii.

Weryfikacja hipotezy mówiącej o znaczeniu koncepcji Al-Ándalus okazała się bardziej złożona. Jej diagnoza wymaga wyszczególnienia kilku ważkich elementów. Z jednej strony konstrukt ten, konstytuując znamieny dla narracji walczącego salafizmu wymiar retroaktywności, pozostaje ważną jego częścią i rzutuje na frazeologię dotyczącą wydarzeń i procesów bieżących. Potwierdzają to wypowiedzi i oświadczenia przedstawicieli tego nurtu, zamieszczane często w przestrzeni wirtualnej. Wpływają one w dużym stopniu na traktowanie Hiszpanii jako państwa będącego „na celowniku” i znajdują wyraz w postulatcie „odzyskania dla islamu” terytoriów już kiedyś doń przynależnych, stanowiących składową pełnej glorii przeszłości. Z drugiej jednak strony znaczenie Al-Ándalus dla aktywności grup dżihadystycznych w tym kraju nie okazało się pierwszoplanowe. Nie stanowi ono dominującego motywu w znajdujących się w ich posiadaniu odnalezionych materiałach propagandowych. O wiele większe znaczenie odegrały czynniki wynikające ze strategii globalnego dżihadyzmu oraz bieżące uwarunkowania, oddziałujące na krystalizację pośrednich (wymiar logistyczny) i bezpośrednich (zamach w Madrycie) form terroryzmu.

Kolejnym ważnym aspektem zamieszczonych w pracy rozważań jest określenie wizerunku i charakteru przeobrażeń jego komórek w przyjętych ramach czasowych. Data zamachu na stacji Atocha stanowi w istocie ważną cezurę; wcześniej aktywność przedstawicieli tych struktur była zdeterminowana przedsięwzięciami logistycznymi i operacyjnymi, ale z pominięciem inicjatyw ofensywnych, skierowanych przeciwko społeczeństwu i władzom Hiszpanii. Atak z 11 marca 2004 r. to zmienił. W następnych latach przesłanki logistyczne nie przestały odgrywać znaczenia, szczególnie pod względem rozwoju powiązań z siecią komórek istniejących w innych państwach, werbowaniem i wysyłaniem ochotników do Iraku, a następnie do Syrii, ale w większym niż na przełomie wieków stopniu rysowało się niebezpieczeństwo realizacji zamachów terrorystycznych na terytorium Hiszpanii. Choć trudno jest naszkicować jeden profil społeczny członków komórek dżihadystycznych w Hiszpanii, można jednakże wskazać na pewne tendencje. Analiza ich

przeobrażeń w tym kraju, obejmująca komparatystyczne zestawienie dwóch okresów, pozwala zatem na wyodrębnienie następujących konkluzji:

1. Na przełomie XX i XXI w. wśród istniejących w Hiszpanii struktur ruchu globalnego dżihadu, choć niejedyna w tym zakresie, najbardziej była związana z Al-Kaidą tzw. sieć Abu Dahdaha, zajmująca się przedsięwzięciami logistycznymi; gromadzeniem środków finansowych, rekrutacją, pozyskiwaniem broni, kierowaniem ochotników do obozów w Afganistanie itp. Miała ona duże znaczenie dla dalszego rozwoju tego nurtu w Hiszpanii.
2. Sieć komórek dżihadystycznych w Hiszpanii stała się zjawiskiem o charakterze strukturalnym. Na ich powstanie i rozwój oddziaływał region Maghrebu. Wywodziły się one głównie z Maroka i Algierii oraz były związane, szczególnie w pierwszym okresie, z Marokańskim Islamskim Ugrupowaniem Walczącym (GICM), Islamską Grupą Zbrojną (GIA) oraz Salafickim Ugrupowaniem Kaznodziejstwa i Walki (GSPC), a następnie z Al-Kaidą Islamskiego Maghrebu (AQIM). Pomimo działań policji cechowała je znaczna zdolność reaktywacji. Od 2009 r. można zaobserwować coraz większą fragmentację ruchu dżihadystycznego w Hiszpanii, objawiającą się w rosnącej liczbie zdiagnozowanych przypadków aktywności ekstremistów nie związanych z żadnym ugrupowaniem.
3. W odniesieniu do struktur terroryzmu dżihadystycznego na terenie Hiszpanii w istotnym zakresie znajdują odzwierciedlenie mechanizmy określające teorię sieci. Ilustruje te wyznaczniki szereg wyszczególnionych w tym opracowaniu prawidłowości, znamienych zwłaszcza dla sieci algierskich i syryjskich (szczególnie komórki Abu Dahdaha), a także grupy 11-M i innych pomniejszych komórek. Mechanizmy te dotyczą charakteru więzi społecznych krystalizowanych i rozwijanych w wymiarze wewnętrznym (aspekt socjalizacji i radykalizacji), a także kanałów interakcji, ich częstotliwości i charakteru, pomiędzy „węzłami” i „peryferiami”. Manifestują się także w „substancjalności” sieci, otwarciu kognitywnym, ideologii legitymizującej stosowanie przemocy, krystalizacji tożsamości zbiorowej i kolektywnym dekodowaniu sensów i znaczeń, co egzemplifikują mechanizmy znamienne m.in. dla sieci algierskiej, syryjskiej i 11-M. Nakreślona w ten sposób siatka obejmuje zarówno wielowektorowość powiązań, specyfikę więzi wewnątrzgrupowych oraz dynamikę – „figuracyjność” – całej struktury w kontekście ruchu społecznego, za który może być uznany globalny dżihadyzm.

4. Szczególnie w drugim analizowanym czasookresie można zaobserwować rosnące znaczenie przestrzeni wirtualnej w nawiązywaniu i utrzymywaniu interakcji, wymianie informacji, formowaniu ideologicznym oraz instruktażowym uczestników sieci terrorystycznych. Rola ta wyraziście zarysowuje się także w przypadku diagnozy mechanizmów funkcjonowania komórki 11-M.
5. W okresie 2004–2012, w porównaniu z latami wcześniejszymi, nieznacznie wrósł odsetek legalnie i nielegalnie przebywających w Hiszpanii terrorystów (66 i 24 proc. w stosunku do 56,1 i 14,3 proc.), zdecydowanie zaś spadł procent „naturalizowanych” Hiszpanów, aktywnych w tych sieciach (zaledwie 4 proc. na tle 25 proc.).
6. W okresie, który nastąpił po zamachu w Madrycie, zaznacza się tendencja rosnąca jeśli chodzi o liczbę rozbitych komórek i aresztowanych dżihadystów. Świadczy to nie tylko o efektywności działań służb antyterrorystycznych, ale także o próbach rozbudowy struktur tego typu na terenie Hiszpanii.
7. Na przestrzeni kolejnych lat, poczynając od 2004 r., uderzający jest wzrost liczby zatrzymanych osób pochodzenia marokańskiego, zaangażowanych w komórkach dżihadystycznych: 40,7 proc. w stosunku do zaledwie 3,3 proc. w okresie 1995–2003. Jednocześnie w tym samym czasie zaznaczył się spadek odsetka Algierczyków uczestniczących w tych sieciach: 46,7 proc. w porównaniu z 18,5 proc. w latach 2004–2012. Od 2004 r. widać także wzrost liczby Pakistańczyków aktywnych w tych strukturach (prawie 30 proc. w stosunku do zaledwie 3,3 proc. w latach wcześniejszych). Ogółem, można dostrzec relatywnie niewielki odsetek dżihadystów posiadających hiszpańskie obywatelstwo (wśród zatrzymanych w latach 1995–2012 było ich niespełna 16 proc.) w porównaniu np. z aresztowanymi bądź zlikwidowanymi terrorystami w Wielkiej Brytanii w trakcie dekady 1999–2009, spośród których aż 77 proc. miało obywatelstwo brytyjskie.
8. Porównując profil wiekowy i wykształcenia zatrzymanych dżihadystów w latach 1995–2003 oraz 2004–2012 w rosnącym stopniu zauważalna jest, szczególnie od 2009 r., obecność młodych ekstremistów (poniżej 30. roku życia) oraz wzrost liczby osób o niższym wykształceniu i niewielkich kwalifikacjach zawodowych, a więc o niskim statusie społecznym.
9. W okresie 2004–2012 wystąpiła wyraźna tendencja zwyżkowa, jeśli chodzi o karalność w przeszłości członków tych komórek. Określała to wartość 32,7 proc., a w latach wcześniejszych tylko 3,5 proc.

10. Porównanie biografii ujętych bądź zabitych dżihadystów od 2004 r. pozwala stwierdzić, że ponad 40 proc. z nich przybyło do Hiszpanii po 2000 r.
11. Do rejonów Hiszpanii, objętych szczególnie wyraźnie aktywnością komórek dżihadystycznego salafizmu, należą przede wszystkim Katalonia, Andaluzja, Ceuta i Melilla (wyraźna tendencja wzrostowa po 2004 r., zwłaszcza jeśli chodzi o Katalonię), Andaluzja, Walencja i okręg stołeczny.
12. Aktualnie można wprawdzie zaobserwować na terenie Hiszpanii spadek liczby zatrzymywanych radykałów, ale zarazem zaznacza się wzrost gróźb wysuwanych pod adresem tego państwa, pochodzących z zagranicy i obecnych w przestrzeni wirtualnej.

Biorąc pod uwagę niski odsetek terrorystów urodzonych już na terytorium Hiszpanii, należących do drugiego pokolenia imigrantów, nie można w odniesieniu do analizy funkcjonowania komórek dżihadyzmu w badanym okresie sytuować ich w ramach zjawiska „rodzimego terroryzmu” (*home-grown terrorism*), choć w przyszłości nie można wykluczyć niebezpieczeństwa pojawienia się tego zagrożenia. W większości przypadków należeli do nich imigranci pierwszego pokolenia. Potwierdziła się kluczowa rola radykałów z państw Maghrebu (przede wszystkim z Maroka i Algierii), jednak procentowy ich udział w komórkach terrorystycznych w dwóch badanych okresach wykazuje tendencję zmienną, fluktuacyjną. Na wzrost liczby terrorystów pochodzących z Maroka rzutuje zwiększanie się wspólnot imigranckich w Hiszpanii, wywodzących się z tego kraju. W ostatnich latach niepokojącą tendencją jest zauważalna zwyżka uczestnictwa w tych sieciach ekstremistów także z innych części świata (np. z Pakistanu). Znikomym świadectwom występowania terrorystów „samotnych wilków” towarzyszą znamienne dla teorii sieci mechanizmy krystalizacji i funkcjonowania komórek dżihadystycznych.

Reperkusje ataku na stacji Atocha zaowocowały reorganizacją hiszpańskiej strategii antyterrorystycznej. Najważniejsze modyfikacje, które zostały wprowadzone w odpowiedzi na zamach i wyniki śledztwa, obejmowały następujące płaszczyzny:

1. Usprawniono koordynację działań między służbami policyjnymi i wywiadowczymi oraz powołano nowe, ważne struktury, zajmujące się prewencją i zwalczaniem zagrożeń ze strony terroryzmu. Przyjęte przez nie zadania realizowane były w przestrzeni krajowej i międzynarodowej. Bardzo ważną, choć nie jedyną inicjatywą w tym zakresie stało się powołanie Krajowego Centrum Koordynacji Antyterrorystycznej (CNCA).
2. Wprowadzono zmiany legislacyjne, podyktowane koniecznością dostosowywania adekwatnych instrumentów prawnych do istniejących i zmieniających się zagrożeń,

Stanisław Kłosyński 21

szczególnie w sferze monitoringu materiałów dżihadystycznych w cyberprzestrzeni, dostępu do materiałów wybuchowych i mechanizmów kontroli kart telefonicznych.

3. Przeznaczono większe nakłady finansowe na walkę z dżihadyzmem, obejmujące rozbudowę stosownych służb i zatrudnienie większej liczby specjalistów itp.
4. Zainicjowano modyfikację i rozbudowę w szerokim wymiarze systemu prewencji antyterrorystycznej, obejmującej m.in. usprawnienie sił szybkiego reagowania i wykorzystanie wojska.
5. Zacieśniono współpracę polityczną i wywiadowczą na szczeblu międzynarodowym w ramach UE, z USA oraz z regionem Maghrebu i innymi państwami muzułmańskimi.

W ostatnich kilkunastu latach w Hiszpanii miały więc miejsce ważne przeobrażenia obrazujące ewolucję terroryzmu dżihadystycznego, obejmujące m.in. przejście od form pośrednich do bezpośrednich. U schyłku lat 90. i na początku nowego tysiąclecia państwo to stanowiło bazę dla operacji terrorystycznych realizowanych w innych częściach świata, w państwach odległych i bliskich geograficznie, takich jak Francja, na terytorium której już wtedy miały miejsce zamachy organizowane przez GIA i GSPC. Sieć komórek walczącego salafizmu istniejąca we Francji, Hiszpanii, Włoszech, Belgii, Holandii związana była w znacznym stopniu z regionem Maghrebu, a konkretnie – z przesłankami i celami strategicznymi AQIM. Pomimo silnej retoryki antyzachodniej koncentrowały się one w dużym stopniu wokół uwarunkowań i celów w państwach pochodzenia, co wpływało na potrzebę rozbudowywania aspektu logistycznego w Europie. Z drugiej jednak strony należy pamiętać o znaczeniu transnarodowych powiązań dżihadyzmu, które wyznaczały oś i trajektorie przedsięwzięć jego przedstawicieli, realizowanych przy współpracy z komórkami istniejącymi w innych państwach europejskich (np. w Niemczech czy Wielkiej Brytanii) oraz na obszarach pozaeuropejskich, określanymi jako mateczniki terroryzmu. Jego doktryna różnorodowo obejmowała państwa europejskie, traktując je zarówno w kategoriach zaplecza operacyjnego, jak i jednego z teatrów działań, konfrontacji w globalnej „świętej wojnie”. W obydwu tych przypadkach ważną rolę miały odegrać liczne wspólnoty wyznawców islamu mieszkające na terenie Europy. Dlatego też źródła niebezpieczeństwa płynącego ze strony dżihadyzmu przybrały charakter zarówno egzo-, jak i endogeny.

Próbując pokusić się o prognozy co do dalszego rozwoju zagrożeń terrorystycznych w Hiszpanii, trzeba pamiętać, że kraj ten wciąż stanowi jeden z potencjalnych celów zamachów ze strony komórek globalnego dżihadu, dlatego też, pomimo rozwinięcia szerokiego wachlarza przedsięwzięć antyterrorystycznych i prewencyjnych, ryzyko ataku

stale istnieje. Jest jednak mało prawdopodobne, by w najbliższej przyszłości zdołała ukonstytuować się na terytorium Hiszpanii grupa podobna do komórki 11-M, która zdołałaby przeprowadzić tak dużą operację jak zamach na stacji Atocha. Nie można jednak wykluczyć ewentualnej akcji terrorystycznej przygotowanej z zewnątrz przez filię lub franczyzę sieci (post)Al-Kaidy i wymierzonej w cele na terenie Hiszpanii. Atak taki mógłby zostać przeprowadzony przy udziale osób posiadających powiązania zagraniczne lub zupełnie nie związanych organizacyjnie, mieszkających w Hiszpanii i tam ulegających (auto)radykalizacji. Należy też pamiętać, że ewentualne zagrożenia dla Hiszpanii i innych krajów Europy mogą wynikać też ze strony radykałów udających się do Syrii i Iraku i angażujących w poczynaniach tzw. Państwa Islamskiego oraz z ich oddziaływania prozelickiego. Niebezpieczeństwo ze strony dżihadyzmu potwierdzają m.in. zamachy we Francji w 2015 r. i w Belgii w 2016 r. Należy pamiętać, że walka z dżihadystycznym ruchem społecznym polega nie tylko na eliminowaniu terrorystów, ale to też w istocie rzeczy „zmagania o serca i umysły muzułmanów”, podyktowane potrzebą dialogu międzykulturowego, będącego antytezą radykalnych treści. Stąd tak ważnym zadaniem jest potrzeba wypracowania efektywnych instrumentów, zniechęcających zwłaszcza osoby młode do ekstremistycznego przekazu. Pomoże to zarazem zredukować przesłanie dżihadystycznego salafizmu i dodatkowo wpłynąć na bezpieczeństwo Hiszpanii i jej obywateli.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

Po doktoracie moja praca naukowo-badawcza biegła dwutorowo. Przede wszystkim kontynuowałem prace w zakresie problematyki związanej z terroryzmem dżihadystycznym. Dotyczyło to kilku komplementarnych wobec siebie płaszczyzn: sposobów i form legitymizacji religijnej dyskursu prowadzonego przez ten rodzaj ekstremizmu, trajektorii jego oddziaływania ideologicznego i propagandowego (szczególnie w kontekście wykorzystania przestrzeni wirtualnej), procesów radykalizacji, a także konkretnych przykładów krystalizacji nurtów reprezentujących ten rodzaj narracji oraz kreowanych przez nie wyzwań dla bezpieczeństwa regionalnego. Problematyka ta znalazła wyraz w powstałej na podstawie rozprawy doktorskiej, pogłębionej i uaktualnionej monografii pt. *Od Boga do terroru. Rola religii w ideologii dżihadyzmu na przykładzie organizacji Al-Kaida*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012, ss. 420. Praca ta została oceniona jako nowatorska i otrzymała bardzo dobrą recenzję na łamach Internetowego Biuletynu Centrum Studiów nad Terroryzmem i kwartalnika e-Studia nad Bezpieczeństwem i Terroryzmem „e-Terroryzm.pl”, lipiec 2012, nr 7.

Stacysta Koszycki

Powyższą tematykę odzwierciedla również publikacja następujących moich prac: *Fenomen organizacji al-Kaida w kontekście rozwoju doktryny islamizmu*, „Studia Polityczne”, Instytut Studiów Politycznych PAN, nr 20, Warszawa 2007, s. 253-292; *Funkcja odwołań do religii w ideologii radykalnego islamizmu na przykładzie oświadczeń liderów al-Kaidy*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia Sociologica 33, Łódź 2008, s. 129-180; *Przestanki radykalizacji młodych muzułmanów w Europie Zachodniej na tle teorii „społeczeństw paralelnych”*, [w:] *Oblicza cywilizacji*, M. Skorzycki, R. Mielczarek (red.), „Dyskursy o kulturze” nr 7, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź 2012, s. 179-206; *W poszukiwaniu męczeństwa. Magazyn „Inspire” jako przykład oddziaływania terroryzmu dżihadystycznego w przestrzeni wirtualnej*, [w:] *Bezpieczeństwo współczesnego świata. Społeczeństwo, ekonomia i prawo*, K. Adamek, K. Wilczyńska (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Usług, Poznań 2013, s. 9-34; *Cyberdżihad. Wykorzystanie Internetu przez współczesny terroryzm islamistyczny*, [w:] *Cyberterroryzm zagrożeniem XXI wieku. Perspektywa politologiczna i prawna*, A. Podraza, P. Potakowski, K. Wiak (red.), Difin, Warszawa 2013, s. 99-123; *Echa terroryzmu islamistycznego w Ameryce Łacińskiej*, [w:] *Transformacje demokratyczne w Ameryce Łacińskiej. Problemy - wyzwania - implikacje*, K. Krzywicka (red.), „Studia Iberoamerykańskie” UMCS, vol. III, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2014, s. 141-155; *Terroryzm i moralność*, [w:] *Leksykon socjologii moralności*, J. Mariański (red.), Nomos, Kraków 2015, s. 861-867. *Państwo Islamskie – zagrożenia dla Europy*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy. Aspekty geopolityczne*, T. Z. Leszczyński (red.), Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków 2015, s. 19-38; *Uwarunkowania i charakter hiszpańsko-marokańskiej współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu*, [w:] *Normy, wartości i instytucje we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, E. Stadtmüller, Ł. Fijałkowski (red.), Rambler, Kraków 2015, t. II, s. 203-223; *Uwarunkowania i rozwój dżihadyzmu w Jemenie*, [w:] *Bliski Wschód w stosunkach międzynarodowych w XXI w.*, W. Lizak, A. M. Solarz (red.), Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015, s. 220-233; *Rozwój radykalizmu salafickiego w Katalonii w kontekście działalności Hizb ut-Tahrir i innych organizacji*, [w:] *O przygodności religii w postsekularnym świecie*, Ł. Kutyło, B. Ober-Domagalska, R. Tyrała (red.), „Władza Sądzenia”, nr 6/2015, s. 129-141.

Ukoronowaniem badań we wskazanym obszarze stała się wspomniana monografia *Święta wojna w Al-Ándalus. Przeobrażenia aktywności dżihadystycznych komórek terrorystycznych w Hiszpanii w latach 1995–2012*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, ss. 363.

Stacjusz Kłosyński

Drugim, równoległym, obszarem pracy naukowo-badawczej stała się analiza form przywództwa politycznego w Ameryce Łacińskiej, szczególnie w kontekście populizmu i przywództwa charyzmatycznego polityków tzw. nowej lewicy latynoamerykańskiej oraz uwarunkowań wymiany elit politycznych. Problematyka ta znalazła wyraz w publikacjach: *Daniel Ortega – pragmatyzm, demokratyczna lewica czy lewicowy populizm? Uwarunkowania wyborów prezydenckich w Nikaragui w 2006 roku*, [w:] *Doświadczenie demokracji w Ameryce Łacińskiej*, M. Kania, A. Kaganiec-Kamińska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, s. 201-214; *Kierunki polityki regionalnej prezydenta Hugo Chaveza w kontekście doktryny «rewolucji boliwariańskiej»*, [w:] *Regiony: Polska–Europa–Świat*, A. Stępień-Kuczyńska, K. Dośpiał-Borysiak (red.), Mado, Toruń 2009, s. 335-350; *La influencia del estilo populista del liderazgo político en la democracia en América Latina*, „Estudios Latinoamericanos” 29, Sociedad Polaca de Estudios Latinoamericanos, Warszawa 2009, s. 187-203; *Uwarunkowania i skutki transformacji politycznej w Urugwaju w 2004 roku w kontekście czynników kształtujących nastroje społeczne*, [w:] *Ruchy społeczne i etniczne w Ameryce Łacińskiej*, K. Derwich, M. Kania (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 161-184; *Rola charyzmy w przywództwie politycznym w świetle wybranych ujęć teoretycznych. Perspektywa latynoamerykańska*, [w:] *Antropologia polityki w Ameryce Łacińskiej na początku XXI wieku / Antropología política en América Latina a principios del siglo XXI*, M. Śniadecka-Kotarska (red.), S. Kosmyńska (współpr.), Warszawa 2011, s. 153-176 (artykuł opublikowany też w wersji hiszpańskiej: *El papel del carisma en el liderazgo político a luz de determinadas concepciones teóricas. La perspectiva latinoamericana*, „Estudios Latinoamericanos” 31, Sociedad Polaca de Estudios Latinoamericanos, Warszawa 2011, s. 79-104); *Boliwariański mit polityczny i populizm na przykładzie doktryny prezydenta Wenezueli Hugo Chaveza*, „Studia Polityczne” PAN, nr 29, Warszawa 2012, s. 85-124.

Z tą częścią działalności naukowej łączy się też udział w redakcji pracy zbiorowej *Antropologia polityki w Ameryce Łacińskiej na początku XXI wieku / Antropología política en América Latina a principios del siglo XXI*, pod red. M. Śniadeckiej-Kotarskiej, współpraca S. Kosmyńska, Warszawa 2011, ss. 416, publikacji powstałej na podstawie artykułów wygłoszonych podczas międzynarodowej konferencji, której byłem sekretarzem naukowym (lista publikacji w załączniku 3, pkt 2).

Ponadto do druku zostało przyjętych 5 recenzowanych artykułów naukowych, których publikacja przewidziana jest na 2016 i 2017 r. (lista w załączniku 3, pkt 2).

Stanisław Kosmyński

Powyższe płaszczyzny pracy naukowo-badawczej odzwierciedlały wystąpienia wygłoszone podczas krajowych oraz międzynarodowych konferencji i kongresów naukowych (lista w załączniku 3, pkt 4).

W latach 2012–2015 brałem udział jako wykonawca w realizacji grantu międzynarodowego w ramach Programu UE ALFA III, projekt „Działania na rzecz inkluzji społecznej i równouprawnienia w instytucjach edukacji wyższej w Ameryce Łacińskiej” (MISEAL). Kierownikiem merytorycznym z ramienia strony polskiej była prof. dr hab. Magdalena Śniadecka-Kotarska. Projekt był realizowany przez 16 Instytucji Edukacji Wyższej (12 z Ameryki Łacińskiej i 4 z Europy). Głównym jego celem było promowanie społecznej inkluzji w zakresie wyrównywania szans w dostępie do edukacji wyższej w Ameryce Łacińskiej osobom wywodzącym się z grup ekonomicznie, historycznie i kulturowo dyskryminowanych poprzez stworzenie 4 płaszczyzn: studiów doktoranckich ESIINE, Sieci specjalistów RedMISEAL, bazy danych MISEAL k-Base oraz obserwatorium ds. Inkluzji społecznych (*Observatorio Transnacional de Inclusión Social e Equidad en la Educación Superior*). W 2011 r. starałem się o grant w ramach programu Mobilność Plus. Wniosek obejmował projekt badań nad radykalizacją islamistyczną młodych muzułmanów w Hiszpanii. Finansowania nie otrzymałem.

Po doktoracie byłem recenzentem 32 artykułów i analiz: 17 artykułów opublikowanych w „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica”, 1 artykułu opublikowanego przez kwartalnik politologiczny OAP UW „ePolitikon”, 9 artykułów opublikowanych przez czasopismo Katedry Socjologii Polityki i Moralności Instytutu Socjologii Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ „Władza Sądzenia”, 1 artykułu opublikowanego na łamach „Humanizacji Pracy”, 1 artykułu opublikowanego na łamach pisma Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ „Politeja” oraz 1 artykułu opublikowanego przez „Estudios Políticos”, pisma wydawanego przez Instytut Studiów Politycznych Uniwersytetu w Antioquii w Kolumbii. Recenzowałem także jeden z dokumentów międzynarodowego projektu MISEAL oraz przygotowałem ocenę ekspercką wniosku złożonego do konkursu przeprowadzonego przez NCN (lista w załączniku 3, pkt 3).

Zrealizowałem też 14 zagranicznych wizyt studyjnych i kwerend bibliotecznych. Częściowo były one połączone z wizytami dydaktycznymi w zagranicznych ośrodkach akademickich i wykładami prowadzonymi w ramach programu Teaching Staff Mobility, w innych przypadkach towarzyszyły one uczestnictwu w zagranicznych międzynarodowych

Stefan Losyński

kongresach naukowych. Część wyjazdów zagranicznych było poświęconych jedynie pracom studyjnym (lista w załączniku 3, pkt 5b).

Wyjazdy zagraniczne, zarówno o charakterze naukowo-badawczym (udział w konferencjach i kongresach, wizyty studyjne i kwerendy), jak też dydaktycznym (Teaching Staff Mobility) umożliwiły mi **nawiązanie szeregu kontaktów międzynarodowych z uczonymi reprezentującymi zagraniczne ośrodki naukowe**: m.in. z prof. Cristiną Ares (Uniwersytet w Santiago de Compostela), prof. Santiago Delgado (Uniwersytet w Granadzie), prof. Javierem Jordanem (Uniwersytet w Granadzie, ekspert od terroryzmu). Prof. Ares i prof. Delgado zrealizowali też wizyty dydaktyczne na moim Wydziale. Przy okazji pobytu dydaktycznego na Uniwersytecie w Granadzie w 2009 i 2012 r. prowadziłem konsultacje z władzami tego ośrodka akademickiego na temat udoskonalenia funkcjonowania programu Erasmus w ramach umowy pomiędzy moim Wydziałem a Wydziałem Nauk Politycznych i Socjologii Uniwersytetu w Granadzie.

6. Członkostwo w organizacjach naukowych

CEISAL (Consejo Europeo de Investigaciones Sociales de América Latina) – od 2013 r.;

PTSM (Polskie Towarzystwo Stosunków Międzynarodowych) – od 2010 r. Pełnione funkcje: do 2014 r. skarbnik Oddziału Łódzkiego, od 2014 r. członek Zarządu Oddziału Łódzkiego;

PTSL (Polskie Towarzystwo Studiów Latinoamerykanistycznych) – od 2009 r. Pełnione funkcje: od 2013 do 2015 r. członek Sądu Polubownego, od 2015 r. członek Komisji Rewizyjnej;

Członek Rady Naukowej czasopisma Katedry Socjologii Polityki i Moralności Instytutu Socjologii Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego UŁ „Władza Sądzenia” – od 2012 r.

7. Działalność dydaktyczna

Pracując na stanowisku adiunkta w Zakładzie Studiów Latinoamerykańskich Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego prowadziłem wykłady, seminaria magisterskie i licencjackie, konwersatoria i ćwiczenia (**w latach 2006–2016 łącznie prowadziłem różnych 31 przedmiotów**). Obciążenia dydaktyczne prowadziły do regularnego przepensowania. Ponieważ jednostka, w której jestem zatrudniony, oprócz kierownika, liczy łącznie ze mną jedynie troje pełnoetatowych pracowników, nie chcąc zaniedbywać obowiązków dydaktycznych i organizacyjnych nie ubiegałem się o urlop habilitacyjny w trakcie przygotowywania rozprawy habilitacyjnej. Realizowane przeze mnie zajęcia są prowadzone w językach polskim i hiszpańskim. Koncentrują się one głównie wokół

Stacjusz Koszyński

problematyki społeczno-politycznej oraz kulturowej państw Ameryki Łacińskiej i Półwyspu Iberyjskiego, dotyczą terroryzmu, kulturowych i społecznych uwarunkowań procesów politycznych (lista przedmiotów w załączniku 4 pkt 1a).

Od początku aktywnie uczestniczyłem w tworzeniu na WSMiP UŁ kierunku międzynarodowe studia kulturowe (I i II stopnia), studiów II stopnia w języku hiszpańskim Cultura–Sociedad–Política oraz studiów I stopnia na kierunku stosunki międzynarodowe w języku hiszpańskim Estudios Latinoamericanos o profilu interdyscyplinarnym (układanie programów i planów studiów, efektów kształcenia i sylabusów). Jestem koordynatorem 10 przedmiotów na kierunkach: stosunki międzynarodowe (specjalność iberoamerykańska) oraz międzynarodowe studia kulturowe. Otrzymuję wysokie oceny ewaluacyjne realizowanych zajęć dydaktycznych. W roku akademickim 2010/2011 zostałem wyróżniony przez studentów nagrodą za najlepszy wykład na WSMiP UŁ.

W latach 2009–2014 sześciokrotnie uczestniczyłem w programie Teaching Staff Mobility prowadząc w języku hiszpańskim wykłady w Hiszpanii na uniwersytetach w Granadzie (2009 i 2012), Santiago de Compostela (2010 i 2013), La Lagunie (2011) i Vic (2014). Zajęcia były poświęcone problematyce terroryzmu i jego oddziaływaniu za pośrednictwem przestrzeni wirtualnej, procesom radykalizacji salafickiej, populizmowi w Ameryce Łacińskiej, polityce prezydenta Wenezueli Hugo Chaveza (załącznik 4, pkt 1b).

Wypromowałem 25 prac magisterskich i 27 prac licencjackich, współpromowałem 10 prac licencjackich, byłem recenzentem 88 prac magisterskich i 48 prac licencjackich. W roku akademickim 2015/2016 rozpocząłem pracę w charakterze promotora pomocniczego doktorantki Cinthii Taype Cruzado, przygotowującej rozprawę doktorską pod kierunkiem prof. dr hab. Magdaleny Śniadeckiej-Kotarskiej, pt. „Desafios del empoderamiento femenino rural en Perú. Proceso de empoderamiento de la mujer emprendedora en la Provincia de Morropón, Piura, Perú, 2005-2015.”

8. Działalność organizacyjna

Od początku pracy na stanowisku adiunkta brałem czynny udział w życiu uczelni. W latach 2009–2010 pełniłem funkcję Pełnomocnika Rektora UŁ ds. Rozwoju WSMiP na kierunku stosunki międzynarodowe. Wielokrotnie uczestniczyłem w przygotowywaniu wydarzeń popularyzujących naukę i promujących Wydział oraz specjalność iberoamerykańską, takich jak np. Dni Latinoamerykańskie na Wydziale (listopad 2013, marzec 2016 r.) czy Festiwal Sztuki, Nauki i Techniki (kwiecień 2014 r.). Do działalności

Stefanów Goszyluk
28

tego typu należy również zaliczyć regularne kontakty i wizyty w XXXII Liceum Ogólnokształcącym im. H. Poświatowskiej w Łodzi o profilu hiszpańskojęzycznym, służące promocji ZSL i Wydziału oraz popularyzacji nauki.

W czasie nieobecności kierownika Zakładu prof. dr hab. Magdaleny Śniadeckiej-Kotarskiej, spowodowanych zagranicznymi wyjazdami służbowymi o charakterze naukowo-badawczym, **11 razy pełniłem funkcję p.o. kierownika Zakładu**, reprezentując prof. dr hab. Śniadecką-Kotarską w trakcie posiedzeń rad dydaktycznych i naukowych WSMiP UŁ. Do działalności organizacyjnej należy również zaliczyć wspomnianą wcześniej moją stałą pracę w wydziałowych zespołach do spraw modyfikacji programów nauczania na kierunkach: stosunki międzynarodowe (specjalność iberoamerykańska), międzynarodowe studia kulturowe (I i II stopień), jak również uczestnictwo w przygotowywaniu studiów w języku hiszpańskim I i II stopnia (Estudios Latinoamericanos, Cultura-Sociedad-Política). Jestem członkiem Rady Wydziału WSMiP UŁ oraz Komisji do spraw wyjazdów stypendialnych Erasmus. Dwukrotnie pracowałem też w Komisji Rekrutacyjnej: raz jako jej sekretarz, raz jako jej członek. W roku akademickim 2015/2016 byłem członkiem Komisji ds. Strategii Dydaktycznej na WSMiP UŁ. W tym samym czasie zostałem też opiekunem studentów I roku międzynarodowych studiów kulturowych (załącznik 4, pkt 2).

Regularnie współpracuję w charakterze komentatora z mediami ogólnokrajowymi i lokalnymi (TVN, TVN24, TVP2, TVP Łódź, Radio Łódź, Radio Żak, Magazyn „Liberte”).

Stefan Wozyński